

Třiatřicáté číslo *Slova a smyslu*, které právě držíte v ruce anebo čtete v elektronické verzi, je protkáno texty věnujícími se literatuře 19. století. Vrací se však až do století sedmnáctého, na práh třicetileté války a k osobnosti Jana Amose Komenského, jejichž výročí chceme připomenout. Další tematické dominanty tvoří problematika překladu a překladatelů s těžištěm v německojazyčném prostředí a přesahy k německy psané literatuře v českých zemích a (experimentální) poezie 60. a 70. let.

Ve **Studiích** se nejprve Pavel Šidák vydává do oblasti historické poetiky: s oporou naratologických koncepcí se soustředí na jeden výrazný prostředek, vypravěčský komentář, na jeho typologii a vývojovou dynamiku v české literatuře druhé poloviny 19. století. Za tímto účelem podrobuje analýze především romány a povídky Václava Beneše Třebízského a komparativně i několika jeho současníků. Jiří Hubáček se ve svém článku zabývá specifickým, málo známým textem — parodickým *Kázáním o přehrozném utrpení a moci ječmena*, připsaným Václavu Klimentu Klicperovi. Článek zasazuje „kázání“ do širších souvislostí literárních i antropologických a jeho součástí je nová edice textu. Marek Pocestný se v práci o filozofii Ladislava Klímy vrací zejména k diskusi o jeho egodeismu a k jeho pojetí utrpení, a to ve vztahu k Friedrichu Nietzsche. V polemickém dialogu s Ursem Heftrichem ukazuje, nakolik se (nejen) v tomto aspektu Klímovo myšlení s Nietzsche rozchází, a v této souvislosti komentuje také obraz Klímovy filozofie podaný Janem Patočkou. Následující dvě studie se každá jiným způsobem věnují poezii 60. a 70. let, ovlivněné teorií informace, kybernetikou a matematikou. Nikola Mizerová se zabývá Enzensbergerovou básní *Pocta Gödelovi* (kterou také prvně převádí do češtiny): nejprve si připravuje půdu pojednáním o relevantním kontextu matematické teorie a poté přichází s komplexní interpretací básně, kterou doplňuje pohledem na autorův *Zánik Titaniku*, vydaný nedávno v českém překladu. Článek o „informačním momentu“ v české poezii 60. let a v literární teorii, jehož autorem je Richard Müller, pojednává obě tyto oblasti nejen v souvislosti s kybernetikou a teorií informace, ale také na širším pozadí zviditelnování mediality literatury a jejího (ne)reflektování u výrazných literárních teoretiků, zejména Umberta Eka a Miroslava Červenky. Experimentálním básníkem, na jehož díle Müller problematiku demonstrovuje nejpodrobněji, je Zdeněk Barborka.

Rubrika **Skici** tentokrát přináší texty zabývající se překladateli a překladem v širokém teoreticko-historickém rámci. Po úvodu Lucie Merhautové následuje první

studie, v níž se Jörn Albrecht soustředí na překlady textů Franze Kafky do několika jazyků; autor v tomto komparativním kontextu zohledňuje všechna „patra“ překladu, od čistě lingvistického aspektu po institucionální rozměr. Studie Renaty Makarské se zabývá *translator studies*, relativně novým odvětvím kulturněvědně a sociologicky pojaté translologie, které bádání znovu přivádí k osobnosti překladatele. Článek Jana Budňáka je věnován pestrým aktivitám právníka, spisovatele, publicisty a organizátora česko-rakouského života Heinricha Herbatschka před rozpadem Rakousko-Uherska i po něm. Herbatschek se zde ukazuje jako významná figura dobových kulturněpolitických sociálních sítí, dnes do značné míry pozapomenutá. Na překlady Alexandra Eliasberga z ruštiny a na překladatelovu koncepci jeho vlastní činnosti, jak ji lze rekonstruovat z jeho korespondence s nakladatelstvím Insel-Verlag, se zaměřila Carmen Sippl. Studie Primuse-Heinze Kuchera se soustředí na problém změny literárního jazyka v důsledku emigrace a na otázku sebestřekladu, a to na příkladu tří Rakušanů, kteří svůj nový „domov“ našli ve Spojených státech a v anglickém jazyce: Leo Lanii, Felixe Pollaka a Franzí(sky) Ascherové. Fascinujícím případem překladu bez znalosti výchozího jazyka je Rilkeho převod *Portugalských sonetů* Elizabeth Barrett Browningové. Na základě nejrůznějších zdrojů, archivních materiálů i komparace obou verzí sbírky do něj vhléd poskytuje studie Ericha Unglauba, která celý blok uzavírá.

Nestorka české versologie Květa Sgallová oslavila na podzim loňského roku v plné síle devadesáté narozeniny. V rubrice **Rozhovor** s ní rozmlouvá Klára Čermochová — o tom, jak vnímá pozici versologie v rámci současné literární vědy, o podzemní Večerní škole bohemistiky, na jejímž pořádání se na konci 80. let podílela, a dalších věcech.

Retrospektivy jsou v tomto čísle dvě. V první z nich jsme chtěli připomenout výročí třicetileté války a jednotlivých událostí, které byly zejména na počátku tohoto konfliktu lokalizovány do Českých zemí. Nizozemsko-britský historik Arthur der Weduwen přeložil do angličtiny několik zpráv, které v roce 1618 přinesly první holandské noviny; dění v našem regionu Holanďané sledovali s nebyvalým zájmem, o čemž vypovídá neuvěřitelné číslo minimálně 1402 zpráv v holandském tisku v průběhu 17. století. Arthur der Weduwen překladu předeslal poučený úvod. Druhým oddílem této retrospektivy se vracíme hned ke dvěma osobnostem, možno říci osudově spjatým: k Janu Amosu Komenskému a ženě, která mu zasvětila své rozsáhlé badatelské dílo — Dagmar Čapkové. Přetiskujeme jednu z jejích inspirativních studií a přinášíme též medailon a vzpomínky jejích přátel a spolupracovníků. Druhou retrospektivu připravila Petra Hesová: obsahuje zprávu o její disertační práci, věnované literární a knihovní pozůstalosti Josefa Václava Friče, která představuje bohatý, dosud z velké části nezpracovaný materiál. Pro *Slovo a smysl* Petra Hesová připravila též edici krátké Fričovy komedie *Na komisariátě*.

V **Kritických zřehledech** se Lenka Lee zamýšlí nad knihou Matouše Jalušky o trubadýrském zpěvníku *R*, Alena M. Černá recenzuje nový výbor z Husových drobných českých spisů vydaný v rámci České knihovny, Václav Maidl píše o druhém svazku Havlíčkovy korespondence (zahrnuje roky 1843–1844), Klára Čermochová se vyrovnává s knihou Jakuba Říhy *Nerudův verš*, Rafał Majerek se zaměřil na svazek Petra Zajace, Lubice Schmarcové a kolektivu přinášející nový pohled na slovenský romantismus a Josef Šebek komentuje knihu *Za textem. Antologie polské sociologie literatury*, uspořádanou Jiřím Trávníčkem.

Tečku za číslem pak představuje **Překlad**. Tentokrát jsme sáhli po často zmiňované, do češtiny však zatím nepřeložené klasice — *Jednoduchých formách* Andrého Jollese. Kapitulu věnovanou pohádce z ní přeložil Ladislav Futtera, zasvěcený úvod napsal Josef Vojvodík.

Red.

Editorial

The issue of *Slovo a smysl* you now hold in your hands or read on your electronic device brings together, in different sections, a variety of texts that focus on 19th century literature. However, it also returns to the threshold of the Thirty Years War and figure of Jan Amos Komenský (Comenius, † 1670) to commemorate their anniversaries. Another dominant theme is translation and translators, mainly in German-speaking regions, and (experimental) poetry of the 1960s and 1970s.

The **Studies** section contains five articles. The first article, by Pavel Šidák, belongs to the genre of historical poetics, focusing on one significant narrative device: the typology and development of narrative commentary in Czech literature of the second half of the 19th century. For this purpose he analyses novels and stories by Václav Beneš Třebízský and — in comparative fashion — by several of his contemporaries. Jiří Hubáček focuses on a peculiar and little-known text: the parodic *Sermon on a Terrible Suffering and the Power of Barley*, attributed to Václav Kliment Klicpera. The article puts the ‘sermon’ into the wider literary and anthropological contexts and also presents a new edition of the text. In his contribution on the philosophy of Ladislav Klíma, Marek Pocestný returns to the discussion about Klíma’s egodeism and the role of suffering in his thought, especially in relation to Nietzsche. In his polemical dialogue with Urs Heftrich he demonstrates how, in this respect among others, Klíma’s philosophy differs from Nietzsche’s, and he also comments on Jan Patočka’s interpretation of the original Czech philosopher. The two articles that follow are concerned — each in its own way — with poetry of the 1960s and 1970s influenced by information theory, cybernetics and mathematics. Nikola Mizerová addresses Hans Magnus Enzensberger’s poem *Hommage à Gödel* (which she translates into Czech for the first time), introducing the necessary context of mathematical theories before offering a nuanced interpretation of the poem. She supplements her analysis with a closer look at Enzensberger’s collection *The Sinking of the Titanic*, recently translated into Czech. Richard Müller meanwhile, in his article on the ‘information moment’ in Czech poetry of the 1960s and in literary theory, discusses both spheres not only in the framework of cybernetics and information theory but also against the more comprehensive background of media and mediality as it has (or has not) been addressed by significant literary scholars, in particular Umberto Eco and Miroslav Červenka.

Müller then works through the problematic using the example of Czech experimental poet Zdeněk Barborka.

The section **Sketches** is dedicated to the topic of translation and translators in a wide theoretical-historical and sociological framework. After an introductory essay by Lucie Merhautová, Jörn Albrecht focuses on the translation of Franz Kafka's texts into several languages in the course of the last century. In this comparative framework, the author takes all layers into account, from the linguistic aspect to the institutional dimension of translation. Renata Makarska discusses translator studies, a relatively new branch of translatology which brings the figure of the translator again to the forefront. In the article that follows, Jan Budňák looks at the rich and diverse activity of Heinrich Herbatschek, a lawyer, writer, journalist and organizer of cultural and economic life before and after the end of the Austro-Hungarian empire. Although now almost forgotten, Herbatschek emerges as a key figure of the period in cultural-political networks. Carmen Sippl's article deals with translations from the Russian by Alexander Eliasberg, together with Eliasberg's reflections on the process of translation as reconstructed from his correspondence with the publishing house Insel-Verlag, while Primus-Heinz Kucher dedicates his contribution to the problem of changes in literary language as a consequence of forced emigration, and to the question of self-translation. He focuses on three Austrian authors who found their new home and language in the United States: Leo Lania, Felix Pollak and Franzi Ascher. Finally, Erich Unglaub presents a fascinating case of successful translation without knowledge of the source language: Rainer Maria Rilke's German translation of Elizabeth Barrett Browning's *Sonnets from the Portuguese* is reconstructed on the basis of diverse materials, including archival sources, the original text and translations.

Last autumn, the doyenne of Czech verse theory, Květa Sgallová, celebrated her 90th birthday. In the **Interview** with Klára Čermochová she talks about the role of verse theory in contemporary literary scholarship, about the underground Evening school of Czech studies that she co-organized at the end of the 1980s, along with a host of other topics.

In this issue, there are two **Retrospectives**. In the first of them we wish to commemorate the anniversary of the Thirty Years War and events at the beginning of this conflict that took place in the Czech Lands. Dutch-British historian Arthur der Weduwen has translated several reports presented by the first Dutch newspapers on the situation in the lands of the Bohemian Crown. That the Dutch observed this region with great interest is made clear by the astonishing number of reports — at least 1402 — published by Dutch newspapers on the Czech Lands during the 17th century. Der Weduwen's translations are accompanied by an erudite introduction by the translator. The second part of the retrospective focuses on two personalities: Jan Amos Komenský (Comenius) and the woman that has dedicated her lifetime scholarly work to him, Dagmar Čapková. We reprint one of her inspiring articles and supplement it with her biography, as well as memoirs by her colleagues and friends. In the second retrospective, Petra Hesová presents her dissertation dedicated to the literary estate and library of Josef Václav Frič — a vast and interesting source material that, for the most part, has yet to be examined. She has also prepared an edition of Frič's short comedy *At the Commissariat*.

Critical Views contains six reviews: Lenka Lee reflects on a book by Matouš Jaluška on the troubadour songbook *R*; Alena M. Černá reviews a new selection of Jan Hus' short Czech treatises published in Česká knižnice; Václav Maidl focuses on the second volume of the correspondence written by and addressed to Karel Havlíček (from 1843 and 1844); Klára Čermochová reviews the book *Neruda's Verse* by Jakub Říha; Rafał Majerek writes about a book by Peter Zajac, Lubica Schmarcová and others that brings an innovative perspective to Slovak literary romanticism; and Josef Šebek comments on *Beyond the Text: Anthology of Polish Sociology of Literature*, edited by Jiří Trávníček.

Last but not least, the **Translation** section. This time we have selected a classic which, though frequently cited, has never been translated into Czech: André Jolles' *Simple Forms*. A chapter from the book dedicated to fairytale has been translated by Ladislav Futtera, preceded by an insightful introduction by Josef Vojvodík.

Red.